

De Poemp

TIJDSCHRIFT HEEMKRING DAVIDSFONDS NIJLEN
NUMMER 37 □ ZOMER 2001 □ 8/5732 AK 2560 NIJLEN

Naar een cultuur van ontmoeting

*Binnen- en buitendorpse Poempisten
komen andermaal naar de*

Grote Ontmoetingsdag

op zondag, 30 september 2001.

Start om 14 uur in zaal Nilania,

Kesselsesteenweg 52, telefoon 03.481.88.41.

Iedereen welkom – Inkom gratis.

Met ruim 130 deelnemers werd de ontmoetingsdag van 1999 een onverdeeld succes. We beloofden het toen plechtig: in 2001 komt er andermaal een ontmoetingsdag, maar dan weer een beetje anders.

Beloofte maakt schuld, en dus nodigen de mensen van De Poemp alle binnen- en buitendorpse Nijlenaren (èn aangetrouwden!) uit op een nieuwe ontmoetingsdag, die zeker weer in het geheugen zal gegrift worden, want Nijlens, enig, plezierig, soms ontroerend... en dus onvergetelijk.

Op het programma:

- Beelden van allerlei groepen-van-toen (klas, voetbal, school, vereniging, dorp...) onder het motto "Wie kent ze nog?"
- Kleinkunstenaar Karel Smets brengt tussendoor vrolijke, ontroerende en in elk geval echt-mooie liedjes voor de heemkring
- Mensen komen een memorabele (Nijlense) ervaring vertellen
- En er wordt ruim tijd gemaakt om gewoon met mekaar te babbelen en herinneringen uit te wisselen

Kortom: een dag om niet te missen. Maak dus wat tijd vrij voor uw mede-dorpelingen en kom op zondag, 30 september naar Nilania op de Kesselsesteenweg. De Poemp heet u nu al welkom!

Verdwazing zonder grenzen?

In het kader van "The cup of Flanders" nodigen "The young responsible drivers", samen met "The Belgian Olympic Team", "The Academy of the Begijnhof" uit. "Place to be" : Tuinwijk!

Dag, lieve Lezeres en beste Lezer!

Vorenvermelde activiteit is verzonnen, maar beslist niet onmogelijk in het Nijlen van 2001. Zeker niet wat de graad van verengelsing betreft. Een en ander brengt er mij toe andermaal een warm pleidooi te houden voor het Nederlands.

Nu Vlaanderen na meer dan honderd jaar de dreigende verfransing geweerd en zijn universiteiten Nederlandstalig gemaakt heeft, nu, lieve mensen, nu komt er Europa. Door de "Verklaring van Bologna" zou het Vlaams hoger onderwijs aan herschikking toe zijn. We zouden kandidaturen en licenties overboord gooien en meteen vlijtig "Bachelors" en "Masters" gaan maken. In het Engels. Zo zegt een horde dwaze anglofielen, die zelfs een volksvertegenwoordiger bereid vonden hun onzin te verkondigen. Zo wordt "het scheppen van een Europese ruimte voor hoger onderwijs" misbruikt als een hefboom om het hoger onderwijs te verengelsen. Waarna het middelbaar en, waarom niet dapperen, ook het lager onderwijs moet volgen! Het nu al onder druk staande bedrijfsleven met zijn talrijke "sales managers" (moeder, waar zijn de verkoopleiders toch gebleven?!) zal de Engelse "wave" genadeloos doortrekken. Kortom, beste mensen, is het doemdenkerij te stellen dat wij na een tijdje met zijn allen gewoon Engels gaan praten als we ons hoger onderwijs verengelsen? Het voorbeeld van Schotland bewijst in elk geval dat het kan.

Lees verder blz. 2 >

Verdwazing zonder grenzen?

(vervolg blz. 1)

Maar in Europa blijft Nederland vandaag gelukkig alleen met de sluipende verengelsing van zijn hoger onderwijs. Bijna alle landen menen dat Europa "eenheid in verscheidenheid" betekent en eisen respect voor hun taal en cultuur. Het Europese onderwijsproject kan dan ook alleen slagen als het respect opbrengt voor alle culturen. En Vlaanderen staat op dit vlak met zijn uitstekend hoger onderwijs vooraan. Met onze alomgewaardeerde talenkennis staan wij open voor andere volkeren.

Openheid vertrekt vanzelfsprekend vanuit respect en grondige kennis van de eigen taal en cultuur. Taal heeft immers alles te maken met identiteit. En moedertaal is ook denktaal. Aan het de-

creet van 12 juni 1991 dat bepaalt dat "De onderwijs- en bestuurstaal in de universiteiten het Nederlands is", moet dus geen jota veranderd worden, dames en heren van welk parlement ook.

En hoe zit het dan met het Nijlens, hoor ik sommige lezers vragen. Wel, de dagdagelijkse spreektaal en de standaardtaal kunnen niet zonder elkaar. Het dialect is gewoon een twijg aan de boom van de standaardtaal. Ik sta, om meer dan één reden, erg positief tegenover het dialect. Het doet mij bijvoorbeeld iets om in driehonderd jaar oude teksten woorden aan te treffen die onveranderd in het hedendaagse Nijlens voortleven. Dan voel ik waar mijn wortels liggen, wortels die ik niet wil laten weg-

knagen door een slechtbegrepen, vervlakkend internationalisme.

Wat de toekomst ons zal brengen, hangt voor een stuk ook van ons af. Ik hoop, lieve Lezeres en beste Lezer, dat onze achterkleinkinderen deze Poemp nog zonder woordenboek zullen kunnen lezen. Daar bestaan alle kansen toe, als we waakzaam blijven. Zo behoort het Nederlands tussen de meer dan zesduizend talen op deze aardkloot tot de top vijftig. En op internet vinden we het, merkwaardig genoeg, bij de eerste tien. Laten wij dus onze taal bewaren voor het nageslacht en het Engels slechts gebruiken waar het echt nodig is! Veel leesgenot met deze Nederlandstalige Poemp!

Walter Caethoven

Onze Junior Journalisten 2001

De Muze op bezoek in Nijlen

Gestimuleerd door Davidsfonds Nationaal en gesteund door het Nijlense Gemeentebestuur organiseerden de Davidsfondsafdelingen van Nijlen en Kessel voor de twaalfde keer een opstelwedstrijd voor de leerlingen van de plaatselijke scholen. De leraars hielpen de inrichters een stevige hand door in hun scholen al een eerste selectie door te voeren.

In reeks I vertelden de leerlingen van Vrije Basisschool Bevel, St.-Calasanz, Gemeentelijke Basisschool en de Zevensprong enthousiast over hun nachtelijke ontmoeting met de muze. In reeks II was de respons helaas zeer mager. De scholen hadden het moeilijk met Kunst met een grote en kleine k en haakten als groep af. Enkele moedige leerlingen waagden zich toch op hun manier aan een gevecht met deze misschien te moeilijke titel.

De winnaars zaten op zaterdag 28 april om 11 uur samen met hun ouders, de schooldirecties en de

andere genodigden vol spanning te wachten op de uiteindelijke rangschikking. Dat ze gewonnen hebben, weten ze, maar ze willen wel graag weten wie net iets meer gewonnen heeft. Het kost dan ook moeite om aandachtig te blijven bij de toespraken van cultuurschepen Liesbeth Van Bouwel en de voorzitter van het Nijlense Davidsfonds Walter Caethoven.

Voor reeks I werden 23 opstellen ingezonden. Daaruit koos de jury volgende laureaten:

1. Sarah Benahya	171,5/200
2. Sara Davidson	165,5/200

De junior journalisten 2001

3. Annelies Rijnders	159,5/200
4. Annelies Claeskens	159,0/200
5. Kaylie V. den Bergh	153,2/200

Voor reeks II waren er slechts 4 inzendingen. Om de inzenders te belonen voor hun durf en inzet kregen zij allen een mooie prijs.

1. Nick Veters	157/200
2. Marijke Vervoort	153/200
3. Jessy Van Durme	148/200
4. Kim Van Humbeek	136/200

Markten, Foren en Kermissen : eeuwenoud!

In ons vorig nummer vertelden we al hoe markten, foren en kermissen een eeuwenoude voorgeschiedenis hebben. De kermissen, zoals wij ze nu nog kennen, dateren echter uit de 19de eeuw.

Maar hoe was het in onze gemeente, pakweg vijftig jaar geleden, met de kermisviering gesteld? Wekenlang werd er door de jeugd en ook door de ouderen naar uitgekeken. Het zondagse zakgeld werd lang van tevoren opgespaard, om zich met de kermisdagen des te meer te kunnen overgeven aan leute en plezier. Vele families benutten de kermisdagen om familieleden die naar andere gemeenten of steden waren uitgeweken, uit te nodigen. De jonge mensen van tegenwoordig kunnen zich moeilijk voorstellen (en dat is geen verwijt) hoe hun ouders en grootouders vijftig jaar geleden kermis vierden.

Het middageten bestond voornamelijk uit soep met "ballekes" (kermissoep), aardappelen, een stuk vlees en groenten en rijstpap met bruine suiker. Na het eten volgde een gezellige babbel en veelal werd dan door de ganse familie, groot en klein, de weg naar de kermis ingeslagen. Na het kermisbezoek volgde dan meestal nog een maaltijd met frikadellen met "kriekenspijs" en boterhammen.

Dat er in die tijd aan cafés geen gebrek was in ons dorp hebt u eerder in De Poemp kunnen lezen. In de meeste drankgelegenheden was er een spaardersvereniging gevestigd. Zij droegen namen als "De Trouwe Spaarders", "Spaarkas Op is Op", "De Lustige Spaarders", "De Moedige Spaarders", enz. De meeste stamgasten waren daarvan lid. Zij moesten wekelijks, op straf van boete, een geldsom in de daartoe bestemde kast deponeren. Meestal werd dat opgespaarde geld met de kermis uitbetaald, want al-

les mocht verteerd, op is op. Tijdens de kermissen in het centrum puilden de cafés uit van het volk. In bijna iedere café werd ten dans gespeeld door een klein "orkest" ("Zjas" in de volksmond). Dat bestond gewoonlijk uit een drie of vier muzikanten: de kleine trom ("batterist"), de trompet, de saxofoon en/of de harmonica. Niet alleen werd kermis gevierd in cafés of op de foor, ook de spiegel tent ontbrak nooit (De tent werd meestal opgesteld aan "de molen", nu parking Nopri). Daar kwamen de liefhebbers om te dansen op de tonen van het orgel. De toenmalige uitbater en eigenaar van cinema Nova Pierre Filips (door iedereen gekend als "Joker") bood tijdens de kermisdagen een unieke attractie aan in zijn cinemazaal: een groot en bekend dansorkest van ongeveer twintig muzikanten. Zij luisterden de avond op. Tijdens de dans, om zijn trouwe cinemaklanten tevreden te stellen, werden nog extra films vertoond. Dit evenement was tot ver buiten onze

gemeente gekend en trok, ondanks het tamelijk hoge inkomgeld, een massa volk. Een inktstempel op de hand gold als betaalbewijs. Daarmee kon men vrij de zaal in- en uitlopen.

Dat er buiten de tweemaal per jaar gehouden kermissen in het centrum van het dorp nog gelegenheid te over was voor jong en oud om zich te vermaken, blijkt uit volgende terugblik op de kermissen uit die tijd. Iedere wijk of "steenweg" had zijn jaarlijkse kermis. En dat er gevierd werd, kunnen de ouderen uit onze gemeente getuigen. Menig bewoner uit de feestvierende wijk nam de maandag van de kermis vrij. Ook tijdens de dorpskermis werd veelal de maandag niet gewerkt. Zelfs de scholen werden die dag gesloten. Aan kermisattracties als paardenmolens, zwiermolens, "rups" en speelgoedkramen was er echt geen gebrek. Zelfs een wielerskoers maakte dikwijls deel uit van het feestgebeuren.

Buiten de dorps- en wijkkermissen in onze gemeente werd door sommige verenigingen een "Vlaamse kermis" gehouden. >

Frans Bee op de kermis, een halve eeuw geleden.

In de volksmond zo genoemd, wellicht om de eerder primitieve opbouw van de kramen, het ontbreken van kermisattracties en het in ere houden van oude gebruiken zoals sparklimmen en andere volksspelen. Zeer bekend was die van voetbalclub Nijlen. Die had plaats op het voetbalveld aan de Kesselsesteenweg.

De harmonie St-Cecilia hield haar jaarlijkse kermis achter de oude Gildenzaal (nu brandweerkazerne en gemeentehuis).

De hondenclub De Nijlense Speurhond richtte ieder jaar een kermis in aan de Tibourschrans. "Het hofke" was toen eigendom van de heer Gilliot.

Het uitwerken van zo'n "Vlaamse kermis" gebeurde met eerder primitieve middelen. Met wat sparren en balken en een erover gespannen zeil werd een lokaal opgericht. De brouwer zorgde voor de tapkraan, tafels en stoelen. Een houten dansvloer in open lucht, met daarop wat zagemeel om hem glad te maken, daarboven een koord met gekleurde lampen als feestverlichting: dat was het decor voor een dansfeest. Nog een "orkest", en de kermisfeer was een feit.

Meestal startte zo'n kermis op een zaterdagavond met een klein concert door de harmonie en een kaartspel met als hoofdprijs een geldsom en niet zelden een klein varkentje. KFC Nijlen bood een groot en kleurrijk vuurwerk bij de opening van haar Vlaamse kermis. Weinigen zullen nog weten dat Will Tura hier in 1961 als nobele onbekende aan zijn grote zangcarrière begonnen is.

De optelsom van het aantal kermissen in de jaren 1945 - 50 bewijst dat er in die jaren druk gefeest werd in onze gemeente. Het centrum had twee kermissen per jaar; de Broechemsesteenweg, Bouwelsesteenweg, Bevelsesteenweg, Herenthoutsesteenweg en Kesselsesteenweg elk één. Van de

Vlaamse kermissen herinneren we ons nog deze van KFC Nijlen, Harmonie St-Cecilia en De Nijlense Speurhond (vraag: bestond er in die tijd nog geen tweede hondenclub die ook een kermis organiseerde? Wie weet er meer van?).

De Witte van Ernest Claes op de kermis

Dat Vlaamse kermissen, feestvieren, smullen nog lang niet tot het verleden behoren, wordt in onze contreien nog wekelijks bewezen. Zie maar naar het jaarlijkse feest van de O.-L.-Vrouwparochie, de Tuinwijkvrienden, de Scouts, de Chiro. Daarbij komen nog de jaarlijkse pannenkoekenslagen van vele Nijlense verenigingen. Bij deze reeks moeten we zeker nog de tot ver buiten onze gemeente bekende jaarmarkt op tweede paasdag en de Nilafeesten voegen. Is dit alles niet het resultaat van de ingeboren behoefte van de mens om feest te vieren en plezier te maken?

Toch is de sfeer van die vieringen en feesten uit de naoorlogse pe-

riode verdwenen, bedenk ik met wat spijt bij het beëindigen van deze bijdrage. Dat zal de hedendaagse jeugd een zorg wezen! Zij hebben immers vandaag zoveel andere ontspanningsmogelijkheden, vinden leute en plezier in grote dancings, disco's en vakantie-reizen. Ook de ouderen kunnen zich meer dan vroeger overgeven aan dans, ontspanning en vermaak. Denk maar aan de vakantie-trips voor hen ingericht en de overvolle baancafés in het weekeinde. Ook hier, zoals op andere domeinen, dringt zich onwillekeurig de vraag op wanneer de mens gelukkiger was. Vroeger of nu? En ik geloof dat op deze vraag ieder weer zijn eigen antwoord heeft!

H. Budts.

Bronnen:

- Eigen Aard, overzicht van het Vlaamse volksleven, Prof. Dr. K.C. Peeters
- 1000 jaar Kempenaren en hun Vertier, De archieven van de Kempen, Uitgeverij Waanders.

Vanzelfsprekend moesten ook de dorstigen gelaafd worden...

Wie durft op onze ontmoetingsdag?

Op onze nieuwe ontmoetingsdag willen wij graag enkele mensen een onvergetelijke ervaring uit hun leven laten vertellen. Dat verhaaltje mag zijn zoals het leven is: soms plezant, soms droevig, soms verrassend.

Wie durft dat aan? Graag een seintje aan Walter Caethoven, telefoon 03.481.85.70. Zo kunnen we een en ander beter plannen! Doen!

Gesticht der Heilige Harten te Nijlen

(eerste aflevering)

Als we momenteel het rusthuis aan de Kerkeblokken te Nijlen bezoeken, kunnen we vaststellen dat de aldaar verblijvende bejaarden (al dan niet vermogend) in zeer comfortabele omstandigheden kunnen genieten van de beste verzorging tijdens hun laatste levensjaren.

Ooit was het anders, en moesten arme en meestal alleenstaande ouderlingen (kinderloos of door hun kinderen in de steek gelaten) uit onze gemeente in erbarmelijke omstandigheden trachten te overleven, al dan niet met de hulp van caritatieve dorpsgenoten.

Een kapel in de kerk of een godshuis?

Op 16 september 1639 verklaren Peter Van den Bulcke, een rijke Nijlense grondeigenaar en oudschepen-kerkmeester, en zijn vrouw Anna De Backer, dat ingeval ze kinderloos zouden overlijden, de opbrengst van al hun goederen zou gebruikt worden tot stichting van een godshuis te Nijlen. Verder voorzagen ze een som van 300 gulden, bezet op 2 hoeven, tot verbetering van de bestaande kapelrij ter ere van O.-L.-Vrouw in de kerk van Nijlen (genaamd "eerste fondatie van capelrije beatae Mariae", reeds vermeld in de 14de eeuw en belast met twee weekmissen, waarvoor de kosten op 8 pond werden geschat. Een kapelrij is een bijkomend altaar in de kerk toegewijd aan b.v. een heilige. Ze werd ook onderpastorsplaats genoemd, omdat voor de bediening van dat altaar een extra priester benoemd werd. Die verbetering bracht de verplichting mee wekelijks vier missen te doen. De stichting van het godshuis ontmoette later, ondanks het feit dat de erfgenamen Van den Bulcke pro waren, veel tegenkanting van de gemeente, die vond dat het algemeen belang van Nijlen beter gediend was met een verbetering

van de kapelrij. Zondags was er immers maar een mis, zodat vele mensen in moeilijkheden geraakten om hun zondagsplicht te vervullen.

Na het afsterven van Peter Van den Bulcke hertrouwt zijn rijke weduwe op 27 december 1652 met Marcellus Tibours (de stichter van de Tiboersschrans). Maar reeds op 21 april 1657 volgt zij haar eerste man in het graf. Haar weduwnaar, Marcellus Tibours, laat dan het testament van het echtpaar Van den Bulcke - De Backer uitvoeren en op 2 maart 1658 wordt door bisschop Ambrosius Capello de "capelrye secundae foundationis beatae Mariae" gesticht, met als voorwaarde dat per week vier missen (dinsdag, donderdag, vrijdag en zaterdag) eeuwigdurend moeten opgedragen worden. Haar inkomen beliep dat jaar tot 300 gulden. De gemeente Nijlen bekwam zo zonder slag of stoot een onderpastoor.

Maar dit gebeurde ten koste van de oprichting van een godshuis!

Huis van barmhartigheid

En zo duurde het nog tot aan het einde van de 19de eeuw vooraleer door toedoen van meerdere weldoeners het eerste rusthuis ingericht werd in twee naast elkaar gelegen panden.

Pand 1 betreft een huis met aanhorigheden, erf, hof en woonplaats groot 10 are 10 centiare (het huidige ACV-gebouw Gemeentestraat 34.) Het was eigendom van de vier gebroeders Vissers (renteniers afkomstig van Bouwel, maar indertijd wonende te wijk A 93 - in't dorp). Het was door hen aangekocht op de 14de maart 1887 van de heer Victor-Ludovicus-Josephus Fumal, onderpastoor te Tienen, die op zijn beurt dit eigendom had aangekocht van juffr. Francisca Dewez, zuster der Christelijke scholen te Kampenhout en konsoorten (ook zusters) op 15 september 1879. Juffrouw Dewez en haar medezusters waren van het pand eigenaar geworden op 31 mei 1861. >>>

Op de plaats in de Gemeentestraat waar nu het ACV en de CM gevestigd zijn, werd in 1888 het eerste Nijlens rusthuis opgericht.

De gebouwen van het ACV en de CM, anno 2001

>>>

Pand 2 bestond uit twee woningen met hof, samen groot 3 are 45 centiare (Gemeentestraat 32, waar momenteel de christelijke mutualiteit is gevestigd) en behoorde indertijd toe aan 6 kloosterzusters van Vorselaar. Het was door hen aangekocht op 14 maart 1856.

In dit pand namen in oktober 1856 de eerste 3 zusters van St. Jozef Calasanz, twee lagere klassen in gebruik. Die werden in 1858 uitgebreid met een bewaarklas. Daar in 1877 het gebouw te klein werd voor de opvang van het sterk in aantal toegenomen leerlingen en daar de lokalen door de geneesheren ongezond werden verklaard bij gebrek aan verlichting en verluchting, besloot onze toenmalige pastoor Van der Vorst om voor ruimere lokalen te zorgen.

In 1879 verlieten de zusters van Vorselaar dit gebouw voor hun huidige locatie in de Nonnenstraat.

De door de meisjes ontruimde klassen werden tijdelijk, wegens de toen in alle hevigheid woedende schoolstrijd, ingenomen door de jongens van de katholieke school, totdat na de verkiezingen van 1884 de gemeentescholen terug vrijheid van godsdienst kregen en de jongens hun vroegere lokalen opnieuw konden betrekken. Pastoor Van

der Vorst die nog steeds het vruchtgebruik van dit eigendom had, nam, nadat hij op rust gegaan was in 1882 na 33 jaren herderschap te Nijlen, zijn intrek in het vrijgekomen woonhuis der zusters.

Op 19 april 1895 worden beide panden door voornoemde eigenaars verkocht of afgestaan aan Ernest Marie Joseph Bosschaert de Bouwel, grondeigenaar zonder beroep, wonende te Deurne (die vermoedelijk in opdracht handelde van de latere eigenaars, de Parochiale Werken van de dekenij Lier).

Op 1 januari 1888, verjaardag van het 50-jarig priesterschap van paus Leo XIII, werd het eerste Nijlens rusthuis opgericht in voornoemd pand nummer 1. Dat blijkt uit het inschrijvingsregister en waaruit we u hierna de volgende artikelen niet willen onthouden:

Art. I

Een gesticht van weldadigheid wordt door dees ingesteld en ingericht voor den armen van Nijlen onder de benaming "huis van barmhartigheid" en onder het toezicht en bestuur van eene commissie van 6 leden, zijnde: de eerwaarden Heer Pastoor der parochie, nu zijnde en bij tijd wezende (P.J. Vloeberghs); de eerw. Heer Onderpastoor van Nijlen, nu zijnde en bij

tijd wezende (L. Van Opstal); Leonardus Vervoort, gemeenteontvanger; Joannes Vissers, voorzitter St. Vincentiusgenootschap; Louis Bouwen, lid van den gemeenteraad van Nijlen; Josephus Gummarus Verreet, secretaris van het armbestuur, die onder het bestendig voorzitterschap van den Eerw. Heer Pastoor deze opdracht wel hebben willen aanveerden ter liefde Gods en van den armen van Nijlen.

Art. II

De heeren gebroeders Franciscus Vissers, Joannes Vissers, Josephus Vissers en Petrus Vissers geven onwederroepelijk aan het gesticht een huis met voorplaats, hof en alle andere aanhoorigheden, gestaan en gelegen te Nijlen tegen de weg van Lier naar Herenthals en palende aan de pastorij van Nijlen, om ingericht aldaar ontvangen, gevoed en verzorgd te worden arme noodlijdende menschen van Nijlen, dan en wanneer het de geldmiddelen zullen toelaten; en de laatstlevende broeder Vissers verplicht zich van gezamenlijk met de commissie te beramen en te beslissen het middel om op de meest verzekerde wijze het huis voort te zetten aan een of meerdere personen die alle vertrouwen verdienen.

Art. V

De eerweerde Van der Vorst, voortijds pastoor van Nijlen, zal het huis voortdurende blijven bewonen zijn leven gedurende, dragen alle belastingen en het huis behouden in eenen behoorlijken staat van onderhoud en reparatie. Na zijne dood zullen, zoohaast de geldmiddelen het zullen toelaten, door de commissie, twee kloosterzusters aangesteld worden om het huis gedeeltelijk te bewonen en de inwoners van het gesticht bij dage en nachte te verzorgen.

Zusters van Berlaar doen hun intrede te Nijlen

De grote bezieler van het eerste rusthuis, Erepastoor Van der Vorst (die van 1862 tot 1877 ook buiten-

gewoon biechtvader was van de zusters van het Heilig Hart van Maria te Berlaar en gerekend werd tot de weldoeners van hun congregatie), overleed op 21 juli 1891 op 83-jarige leeftijd, zodat gevolg gevend aan hierboven vermeld art.V, op 9 november 1892 de bediening van het toenmalige rusthuis overgenomen werd door twee zusters van Berlaar (dit naar de in 1891 neergeschreven laatste wil en wens van pastoor Van der Vorst). Het waren zuster Ursula (Elisabeth van Ertrijck uit 's Hertogenbos) en zuster Elisabeth (Maria-Theresia Moons uit Langdorp).

Het huis en de aanpalende klassen werden door het uitvoerend comité van de Parochiale Werken der Dekenij Lier zodanig verbouwd dat het woonhuis van de zusters in verbinding stond met de gemeenschappelijke eet- en slaapzalen van mannen en vrouwen.

Reeds bij de aanvang waren er in de stichting, toen genoemd "Gezicht der Heilige Herten", private kamers beschikbaar voor meer goede particulieren en priesters op rust.

De bewonerslijst van 1893 geeft aan dat er, buiten de voormelde zusters, 13 kostgangers (10 vrouwen en 3 mannen) verbleven, van wie 4 uit Nijlen. Daarvan overleden er datzelfde jaar reeds drie en verlieten er vier het rusthuis.

Het daaropvolgende jaar werden er 17 bewoners ingeschreven, meestal alleenstaande mannen en vrouwen, van wie sommigen nog wel een handje konden toesteken.

De volkstelling 1901-1910 vertelt ons dat er in die periode reeds 8 kloosterzusters woonachtig waren, die als liefdadigheidswerksters instonden voor de verzorging van de aanwezige bejaarden.

De zusters moesten het rusthuis besturen met de opbrengst van vier geiten gehouden op hun eigendom en met giften van weldoeners. Hier past het om oprecht hulde te brengen aan de zusters van Berlaar, die, en dit vooral in de beginjaren, onder uiterst moeilijke omstandigheden en bij ontstentenis van OCMW-hulp (al was er wel een commissie en het St.-Vincentiusgenootschap) het met beperkte financiële middelen voor mekaar brachten om die arme bij hen verblijvende bejaarden toch een menswaardige levensavond te bezorgen.

De steeds toenemende aanvragen voor opname in het rusthuis en het feit dat er daar geen uitbreiding mogelijk was, maakten het noodzakelijk om eind twintiger jaren uit te kijken naar een andere locatie (Statiestraat). Hierover meer in ons volgend nummer.

Jos Thys.

In memoriam René Verhaegen, medestichter van De Poemp

René Verhaegen is op 31 oktober 2000 overleden. Hij leed reeds langer aan een hartkwaal en heeft uiteindelijk afscheid moeten nemen van zijn dorp en van zijn geliefden.

René was vanaf het allereerste begin bij het bestuur van onze heemkring. Als oud-operator van de parochiale filmzaal slaagde hij erin de films van meneer De Deyne – met de nodige omzichtigheid en bekwaamheid – voor de Poempisten opnieuw in orde te brengen en probleemloos te projecteren. Geen wonder dat hij mee aan de wieg stond van onze succesvolle video "Och mijn liefste Nijlen".

Feestelijke gebeurtenissen in de kring werden door hem gefilmd. Maar zijn grootste taak was ongetwijfeld het kopiëren van oude, geleende postkaarten voor ons tijdschrift. En wie herinnert zich zijn diareeks "Ons dorpke vroeger en nu" niet? In De Poemp leeft hij ongetwijfeld voort – wie schrijft, die blijft – als verteller van zijn jeugdherinneringen.

Met René verliezen wij een trouwe en bekwame medewerker, een goede vriend, een echte "Poempist". Vaarwel, René. Tot weerziens in het rijk waar, naar wij vertrouwen, zorgeloze vreugde heerst.

Walter Caethoven.

Mensen van bij ons:

Louis Torfs, beter gekend als de Bosboer

In de Bevelse bossen woonde op Wijk B, nu Heidestraat nr. 38, van 1925 tot aan zijn dood op 27 februari 1959, Louis Torfs. Sinds de fusie met Nijlen heet die straat nu Herderstraat, maar iedereen spreekt nog altijd over de bossen als ze het over die kant van Bevel hebben. De straat is nu een macadam en van de vroegere mastenbossen is er geen sprake meer.

Louis, die van Berlaar afkomstig was, trouwde in 1905 te Rijmenam met Philomena (Fille) Mariën, die negen jaar jonger was dan hij. Hij bleef te Berlaar wonen tot hij in 1910 naar Borsbeek verhuisde. Hij verdiende er de kost als vrachtrijder.

De Bosboer en zijn gespan

Eind 1925 kwam hij naar Bevel, maar o, wee, hij had er geen huis. Avontuurlijk als hij was, timmerde hij in het dreefje haaks op de Heidestraat een grote keet, die boven als duivenhok en onder als woonst dienst deed. Rondom dat "duivenkot" lag zijn materiaal. De karren, die voor zijn vrachtvervoer maar ook voor landbouw konden dienen, stonden er verspreid opgesteld. Een tijd lang werd hij "Louis van 't duivenkot" genoemd als over hem en zijn vreemd gedoe werd gesproken. Toen in 1926 het huis op nr. 38 gedeeltelijk leeg kwam, omdat Mie Brigit naar Herenthout verhuisde, nam hij er zijn intrek. Hij verbouwde stal en schuurtje tot woonst en slaapkamers voor zijn gezin van twee jongens en twee

meisjes. En hij ontgon bos en schaarhout tegenover zijn huisje. Louis was in Bevel een van de volkse figuren. Hij was klokkenluider, bij een sterfgeval mededragers van de lijkbaar en in de processie droeg hij de "hemel" of een grote vlag. Hij ging jaarlijks naar de paardenprocessie te Hakendover, veel te voet naar Scherpenheuvel, deed alle jaarmarkten af en was ook ijveraar van de bond van het Heilig Hart.

Hij had een eigen pinmolen om het heikoren dat hij won te dorsen. Hiervoor had hij met de hulp van Jefke van de Garde (Rijmenants) een oudere afgedankte dieselmotor opgekalfaterd, want bij hem was geen manne aanwezig die door een paard moest aangedreven worden. Af en toe ging hij met zijn pinmolentje ook de boer op, omdat er nog maar weinig met de vlegel gedorst werd. Toen de brede loondorsers in voege kwamen, had Louis met zijn pinmolentje geen succes meer.

Tijdens de oorlog 40 - 45 diende hij, evenals de andere boeren, leveringen te doen voor de bevoorrading. Omdat van een trekkoe minder melk moest geleverd worden, richtte hij een van zijn twee koeien af tot trekkoe en demonstreerde hij

De dood van de rechtvaardigen is geen dood, want die ontslaapt zacht op de aarde om te ontwaken in de hemel. H. Alfons.

Bid voor de ziel van zaliger de heer

Petrus Ludovicus Torfs

echtgenoot van Mevrouw

Philomena Mariën

Lid van de Bond van het H. Hart, van het Marialegioen en andere Broederschappen geboren te Berlaar op 31 oktober 1877, godvruchtig overleden te Bevel op 27 februari 1959 gesterkt door de genademiddelen van onze Moeder de H. Kerk.

met enige fierheid en ook wat leedvermaak zijn trekbeest door er ostentatief mee rond te rijden.

Louis stierf op 27 februari 1959. Zijn weduwe Fille verhuisde een maand later naar Herentals, waar ze haar intrek nam bij haar oudste zoon Frans. Hun kinderen Frans, Warke, Marie en Sieke waren alle getrouwd en uit Bevel weg. Zijn huis stond lange tijd leeg, verkommerde tot een puinhoop en werd samen met de grond errond verkocht. De kopers maakten er bouwgrond van. Er wonen nu andere mensen. Of hoe bijgaande oude foto ons een heel mensenleven vertelt!

Jef Peeters.

Mensen van bij ons

Perikels in 1851

In het voorjaar van 1851 was er te Nijlen “groten ambras” over de waterlopen. De boeren op de Paddekoten en de Bist kloegen steen en been dat de velden waar ze haver, spelt en tarwe kweekten, tot in maart overstroomd waren. De waterlopen werden niet “verdiept” of gezuiverd en er werd geëist dat *de steenklippen die op het bed derzelve op sommige plaetsen nog gevonden worden, te doen verdwijnen, te beginnen van haren mond beneden het eerste sas, en zo opwaerts tot boven het tweede sas van de gecanaliseerde kleine Nethe*”.

Klachten over de Nijlenbeek, de Krekelbeek, de Bollaek... waren schering en inslag. De boer van de pachthoef het “Klein Elzendonck” kon zijn dieren niet in de wei zetten tot half maart.

Was het voorjaar nat geweest, dan gaf de zomer van 1851 een verlamme hitte, die mens en vee tot de rand der uitputting dreef. Kwamen daar ook nog de soldaten hun duit in het zakje doen! In juli 1851 had de gemeente het bevel ontvangen, dat zij moest zorgen voor logies voor een regiment soldaten (nadat dit over de Schelde was overgezet). De gemeente zat weer in zak en as. De meeste soldaten zouden in schuren slapen. De officieren werden ingekwartierd bij burgers. De meeste boeren, die weer eens de zwaarste last te dragen kregen, protesteerden fel. Soldatenpaarden moesten in de wei gezet worden. Velden zouden worden kapot getrapt, en dat de soldaten hun pijp “smoorden” in de schuur deed de boeren van schrik voor brand rillen. En wie zou dat alles betalen?

Nu stonden ze onder “den Belg”, zoals Consciense schreef, en toch verkochten die soldaten weer last, zoals in de Franse tijd. Na de hoogmis werd er druk gepraat, van “Hoeveel zitten er bij u?” Het was in elk geval God geklaagd.

In de late namiddag kwamen de soldaten toe. De hitte, die in juli ondraaglijk was, drukte een loden last op de soldaten. De meeste mensen zetten emmers water en drinkbekers aan de deur zodat de soldaten zich konden verfrissen drinken. Het waren toch maar arme lotelingen, mannen die er “ingeloot” waren en die geen plaatsvervanger hadden kunnen kopen. Allemaal waren het arme lieden die zelfs moeite hadden om de commandotaal te begrijpen: hun officieren en onderofficieren spraken Frans. Het was één miserie, zoals ze door het dorp liepen. Vervuild en zwetend onder hun bepakking. Enkele mankten en moesten door kameraden, die hijgden en vloekten onder de extra last, ondersteund worden. De dorpelingen kregen medelijden met hen. De officieren reden te paard naast de colonne, ieder officier naast zijn peloton. De sergeanten, die de mannen in het begin moed hadden ingesproken en later uitgekafferd, waren nu aan het einde van hun soldatenlatijn. Ze waren te Nijlen! Na het appel trokken ze naar schuur en stal, sloegen hun rantsoenen naar binnen en sliepen waar ze zaten. Maar... zoals altijd bij “den troep” waren er de uitzonderingen... Mannen die een pintje lustten en die na een korte rustpauze een emmer water over hun kop gooiden en het dorp introkken op zoek naar bier en meisjes. En-

kele herbergiers wreven in hun handen : het bier van burgemeester en brouwer Beirens zou rijkelijk kunnen vloeien. Niet dat den Beir goed bier maakte, en het alcoholgehalte hoog lag, maar na ettelijke pinten en met warm weer raakte men gauw boven zijn theewater. Herbergen waren er genoeg te Nijlen. Grote keuze in het dorp: *Den groten Doornboom, Den Hert, Het Plaisant, Kleine Wildeman, 't Heilig Graf, Den Doornboom, Den Engel, De Zwaan...* Hoe kan een soldaat, in zo'n dorp ingekwartierd, dorst lijden? De herbergbazinnen renden rond om hulp te halen voor het opdienen. Meisjes die een cent wilden bijverdienen werden aangesproken, en hup, vooruit met de geit!

Nijlen leek wel een gekkenhuis. Het anders zo rustige dorp werd nu verstoord door het geloop en gedraaf der soldaten. Paarden hinnikten aan de kerkhofmuur. Secretaris De Cnaep moest de officieren, die enkel Frans spraken, te woord staan. Het was zijn beste dag nog niet. De Roskam was een der grootste herbergen van Nijlen. Ze had een ruime gelagzaal waar de burgemeester en de raadsleden na de vergadering een “witteke” kwamen drinken. Als het niet anders kon, dronk de burgemeester zijn eigen bier.

Nu zat de gelagzaal grotendeels vol met soldaten. Het ging er rumoerig aan toe. Kannen bier werden vol geschonken en even vlug opgedronken. De dorst werd geleest, maar de alcohol steeg de vermoeide soldaten vlug naar de kop. En ineens zat het er bovenarms op.

Ruzie

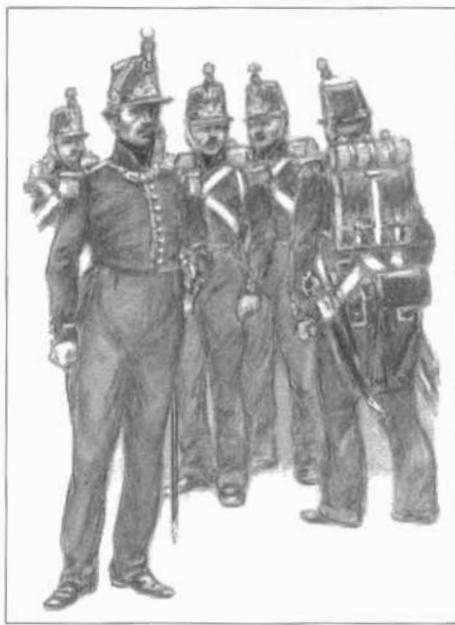
Hoe die kletterende ruzie ontstond? Hierop kan ik geen antwoord geven, omdat het gemeenteraadsverslag daarover niets zegt. Wel zijn de namen van de herriemakers in een nota bij het raadsverslag vermeld. Waarover kunnen soldaten die met burgers in een herberg zitten ruzie krijgen? Over een meisje natuurlijk. Laten

we toch even onze verbeelding spreken!

Rozeke hielp iedere zondag in de Roskam en had kennis met Jan, een boerenzoon. Rozeke was een fris jong ding, een meisje dat graag gezien werd door de stamgasten. Jan, haar lief, kon goed verdragen dat er een kwinkslag afkon tussen pot en pint. "Rozeke, zet mijn pint eens aan!", klonk het dan. Rozeke proefde even van de pint, lijkt het in die tijd de gewoonte was en zette dan de pint voor de bekende stamgast. "Och, Rozeke, die pint smaakt beter als je er even met je mondje aan geproefd hebt!" - "Mijn mond is voor mijne Jan, want volgende maand doen we ondertrouw bij de pastoor!" Rozeke laveerde door het volk met vier volle bierkannen, van de toog naar een soldatentafel... toen kneep een soldaat plots in haar achterste. Rozeke, met de volle kannen in haar handen, schrok hevig en morste op het uniform van een korporaal (ja, in die tijd schrokken ze nog hevig van een neep in hun achterste!). "Sacré bleu, miljaarde miljaar!" vloekte de korporaal. Jan vloog recht: "Blijf met uw poten van mijn lief, stuk sabelsleper!"

Heeft de korporaal eerst geslagen of heeft Jan hem eerst "op zijn bakkes" gegeven? Wie zal het zeggen? Op een "ik en een gij" zat het er volop tegen en de gemoederen, verhit door het bier en het warme weer, bereikten het kookpunt. Bierkannen vlogen in het rond. Rozeke gilte: "Jan, Jan!". De veldwachter kwam aangelopen en stak zijn sabel omhoog, maar het was voor hem onbegonnen werk. En daarbij, hij verdiende maar vierhonderd frank per jaar voor zijn jobke (van index was er toen geen sprake!).

De veldslag ging intussen verder en enkele boeren trokken hun messen. De waard stond handenwringend achter de toog. De bazin gilte als een speenvarken. Toen galden kletterende hoefslagen door het dorp. "De beiremutsen! De beiremutsen!" Gendarmen, die

Belgische officieren en keursoldaten omstreeks 1845. Tekening James Thiriar

steeds soldaten vergezelden bij lange marsen, kwamen de herberg binnengerukt en klopten met het plat van hun sabel op ruggen en koppen. De rust werd hersteld... maar banken, tafels, kannen en driepikkels, ja zelfs het "kruisefix" was in gruzelementen geslagen. En fluiten kon de waard... naar zijn centen!

Wie werd er gearresteerd?

Grand'Jean Baptiste, Ampsin; Wattiez Valère, Ottignies; Meiresonne, Haaltert; Paessen Jan, Overijsse; Arcades Maurice, Famenne; Corbeille Jean, Marchovelette.

We konden merkwaardig genoeg geen namen van inwoners van onze gemeente terugvinden. Ik ben er zeker van dat er corruptie mee gemoeid was!

Jos Bastiaens.

Met dank aan François Haverals, Hypoliet Budts (Cafés te Nijlen) en Rosette Rymenants (Lotelingen).

Moet er geen... bier zijn?

Wie deelde vroeger in een dorp de lakens uit, wie speelde er de baas? Ze waren zo op één hand te tellen: de pastoor uiteraard, de burgemeester, de baron als het dorp een kasteel rijk was en... de brouwer. Omdat deze laatste dichter bij het volk stond, schopte hij het in vele gemeenten tot burgemeester. Waren er twee brouwers dan was er vlug krakeel in de dorpspolitiek!

Laten we het in deze bijdrage maar houden bij onze brouwers en brouwerijen.

Tot in de eerste decennien van de 18e eeuw was het door de stad Lier verboden om brouwerijen in de bijvangsdorpen (Bevel, Emblem, Kessel en Nijlen) op te richten. Ook in de zeer uitgestrekte gehuchten rond de Netestad: Mijl, Lachenen en Hagenbroek, waaronder Kloosterheide ressorteerde, die, tussen haakjes, eeuwenlang meer inwoners telden dan al onze bijvangsdorpen samen, mocht dat niet! Lier paste de slogan "eigen volks eerst" onverbiddeijk toe. Eigenlijk zouden we moeten zeggen: eigen profijt eerst, want om de poen was het te doen! Toen de dorpelingen mondiger werden en het aantal inwoners in de dorpen aangroeide, beklagden ze zich regelmatig over deze vorm van discriminatie. Meermaals werden tegen het stadsbestuur van Lier klachten ingediend en zelfs processen aangespannen om hierin verandering te brengen.

Eeuwenlang was dus het oprichten en uitbaten van brouwerijen, het leveren van bieren, ook die van vreemde herkomst, een Liers voorrecht, ondanks het herhaaldelijke gemor van de dorpelingen.

In 1699 werd door hen een gezamenlijke poging gedaan om dit middeleeuwse voorrecht af te schaffen of tenminste bij te schaffen. Jammer voor de dorpen, maar dit initiatief mislukte. Toch lieten ze het daar niet bij. Succes zou niet uitblijven.

In 1724 richtte de "halve Bijvang" of de drie dorpen Bevel, Kessel en Nijlen samen een nieuw verzoekschrift bij de Raad van Brabant in, om hier niet meer maar ook niet minder dan zes brouwerijen op te richten: drie in Nijlen, twee in Kessel en één in Bevel (*). Die aanvraag was in de ogen van de Lierenaars des duivels: het stadsbestuur was er als de kippen bij om op deze aanvraag een negatief advies te plakken. Het oprichten van een aantal brouwerijen in dit deel van de Bijvang zou de "totale ruïne" of ondergang van de stad veroorzaken. Niet alleen de Lierse brouwers, maar ook de toeleveringsbedrijven, de afhankelijke beroepen, de molenaars, de graanmarkt, enz. zouden in hun voortbestaan worden bedreigd. Waarom hadden de dorpingen nu plots nood aan brouwerijen? Ze hadden het al eeuwen zonder gesteld! Ze konden toch hun bieren kopen te Lier en desnoods hier zelfs laten brouwen? Die aanvraag was zeker een ingeving van de duivel om enkelingen rijker te maken en de stad ten gronde te richten! Blijkbaar dachten "die van den buiten" alleen maar aan winst, maar, was er wel kans op welslagen? Bij een eventuele oprichting van brouwerijen in de dorpen viel heel zeker zware concurrentie te verwachten vanuit de omgeving, zo onder andere van Berlaar, Herenthout en Itegem. Ook, en hier neep het schoentje voor de vroede vaders van Lier het meest, de stedelijke accijnzen zouden (in hun ogen) zwaar nadeel ondervinden en er zou zeker ook belastingsfraude woekeren in deze moeilijk te controleren lokaliteiten.

De Raad van Brabant vond blijkbaar na lang beraad al deze opmer-

kingen drogredenen om de Lierse belangen veilig te stellen en oordeelde anders. Bij voorlopig vonnis van 9 augustus 1726 werd beslist dat in de Bijvang wel geen zes, maar toch drie brouwerijen mochten opgericht worden: één in Nijlen ten huize van Ludovicus Meeus aan de kerk, één in Bevel in de woning van Wouter Faes en de derde te Kessel op de herenhoeve van N. Prost de Beauregard, gelegen binnen de omwalling van het kasteel van Laken. De Lierenaars voelden zich bedrogen en tekenden onmiddellijk beroep aan tegen dit vonnis. Eén van de belangrijkste Lierse tegenstanders was de schout.

Om dit beroep kracht bij te zetten werd eind november, begin december 1726 de stadsrentmeester samen met een schepen naar de Raad van Brabant gestuurd om daar nog eens de Lierse belangen te verdedigen. Vergeefse moeite: een voorlopig reglement werd voor de drie brouwerijen uitgedokterd, reglement dat op 4 maart 1727 openbaar werd gemaakt.

Bepaald werd wat voor soort kuipen, gemeten en gemerkt door Lier, mochten gebruikt worden. De nieuwe brouwers moesten in de handen van de schout van Lier plechtig zweren de accijnswetgeving te respecteren en geen fraude te plegen. De prijzen van de biersoorten moesten dezelfde zijn als in Lier, en zo meer. Lier bleef op die manier een dikke vinger in de (bier)pap houden. Tijdens dat jaar vaardigde het stadje nog een aantal bijkomende voorwaarden uit, die niet van de poes waren, duidelijk opgesteld om kandidaat-brouwers van de Bijvang af te schrikken, meer nog, van hun plannen te doen afzien. Bij de minste overtreding zouden zeer zware geldboetes volgen. Om fraude te voorkomen mocht een nieuw brouwsel slechts 24 uur na het beëindigen van het voorgaande worden aangevat. Intussen moesten brouwketel en kuipen volledig leeg zijn. Dorpingen die brouwerssalaam in huis hadden,

zouden heel zwaar beboet worden (50 gulden). Al het materiaal zou in beslag genomen worden. In de brouwerijen mocht niet getapt worden. Niet naleving van de accijnswet zou draconisch bestraft worden, n.l. met een boete van 600 gulden en sluiting voor één jaar en zes maanden. Nazicht door zegelaars en bierkruiers zou op kosten van onze dorpen uitgevoerd worden...

Toch liet men zich niet afschrikken, zeker in Kessel niet, waar reeds in de loop van 1727 binnen de omwalling van het in 1914 vernielde kasteel van Laken bier gebrouwen werd voor... de pastoor van Nijlen.

Maar Lier sloeg terug! Daarover méér in volgend nummer.

Frans Lens

(*) Volgens andere bronnen zou de aanvraag één jaar vroeger gedaan zijn. We lezen "Ondanks het hevige verzet der Lierse Brouwersgilde halen de drie vermelde dorpen hun slag thuis. Nijlen krijgt 3 brouwerijen, Kessel 2 en Bevel één. Daar deze dorpen, wat betreft de accijnzen, gunstiger voorwaarden kenden, schaadde dit erg aan de Lierse bierhandel." Tekst vermeld in "Caves", uitgave Heren van Lier, 1976. Arthur Lens haalt dit eveneens aan in een artikel over "Het brouwersambacht binnen Lier" in een nummer van "Het Land van Rijen", 1953, p. 112.

De aanvraag was er wel, maar dat onze dorpen zes brouwerijen mochten oprichten, hebben we niet kunnen vinden. We menen dat elk dorp slechts de oprichting van één brouwerij toegewezen kreeg. Ook in de doctoraats thesis van Erik Aerts, "Bier, brouwers en brouwerijen in Lier (1400 - 1800)", K.U.L., 1988, vinden we hierover niets terug.

Moet er nog zand zijn?

*“Zand, zand, schoon wit zand,
Vijftien cent de mand,
En doet er nog
een scheppeken bij,
Dan is het zand voor mij.”*

Moderne vloeren, gemakkelijk te onderhouden, hebben de oude rode plaveien in onze boerderijen en volkswoningen vervangen. Hierdoor blijven alleen maar vage herinneringen over aan wat eertijds algemeen gebruikelijk was: het strooien van wit zand op zondagnoen in de Kempense hoeves. Eigenlijk was het een echte “volkskunst”. Inderdaad, onze boerinnen en jonge meisjes tot pakweg 70, 80 jaar terug, toonden graag hun vaardigheid aan hun huisgenoten, vrijers en gasten. Het bleef een typische “volkskunst”, die niet de belangstelling kreeg die ze verdiende. Daardoor is over deze kunst weinig bekend. Maar volgens mij is ze toch boeiend genoeg om er een bijdrage in De Poemp aan te wijden.

De zandleurders

De zandleurder kwam op bepaalde dagen langs met zijn stoot- of trekkar, al dan niet geholpen door een of twee honden of een ezel. Een lang aangehouden roep schalde door de straat: “Zand, schoon wit zand!”. Een emmer zand kostte voor 1914 5 à 10 centiemen. De zandkruier vulde de emmers met zijn handen en hoopte deze goed op, zodat de derde regel van zijn liedje ook uitgevoerd werd.

De oudsten onder ons herinneren zich zeker nog de Nijlense zandleurders en -handelaars, onder andere *Janneke van de Zwingeleir*, die zijn winkeltje in de Statiestraat had. Twee Nijlense zandleurders met grote allures waren *De Witte Troeter* en *Pa Glas*.

Wie ze nog gekend heeft, weet welke fratsen die hebben uitgehaald en hoe er met hen gelachen werd. De ezel van *Pa Glas* is naar het schijnt niet alleen van ouderdom gestorven, maar ook van armoede, zodat Pa op het laatste zelf zijn kar met zand moest voorttrekken. Vrienden waren Pa Glas en de Witte Troeter niet, al woonde ze naast elkaar. Keiharde concurrenten waren ze, en ze zaten elkander vaak in het haar. Den Troeter liet zijn zandkar trekken door een mager scharminkel van een paard. Als er iemand een opmerking maakte over het magere paard en zei dat de Witte het dier wat meer eten moest geven, antwoordde hij steevast: “Och manneke, het is de zwarte hand!” Dat er geen schatten te verdienen waren met zandleuren zal er ook wel voor iets tussengezeten hebben.

Een volkskunst

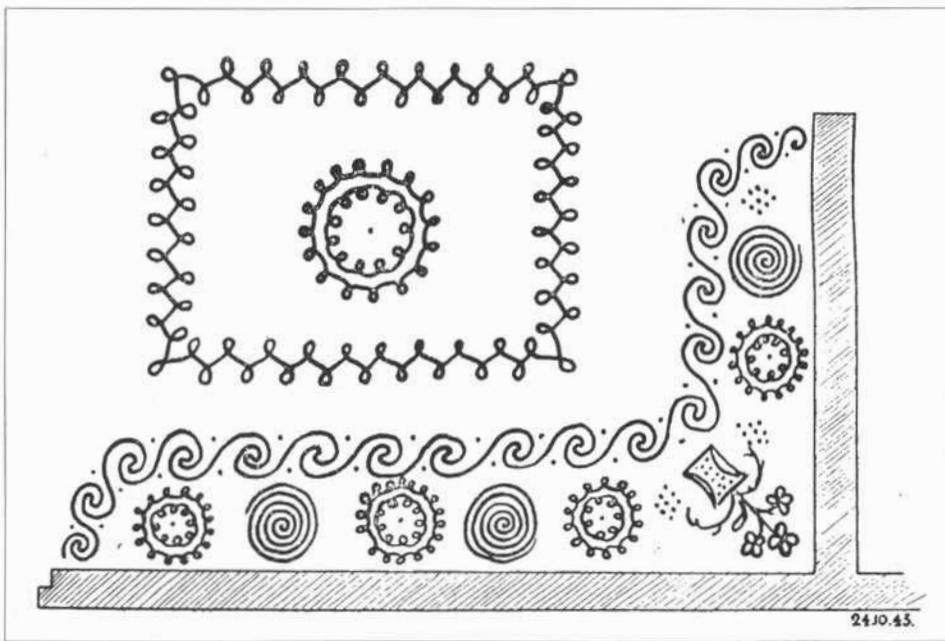
Dat wij hier te maken hebben met volkskunst in de ruimste zin, zullen we u trachten duidelijk te maken. Het is een primitieve kunst met de kenschetsende hoofdkleuren wit, rood en zwart en met primitieve, geïmproviseerde motieven, gesproken uit de eenvoudige en voortlopende beweging van de hand, de herhaling van krullen, spiralen, meanders, en rosetten - alles volgens de creativiteit van de zandlegster. Ze bezorgde haar genoeg aan de eenvoudige dingen. De zandfiguren waren niet van blijvende aard, maar hadden wel een esthetische waarde, want ze zetten het huis in een feesttooi. Ze was volks, want ze werd door de gewone “man” uitgevoerd en voortgeleerd van geslacht tot geslacht. Na een week van wroeten en zwoegen in stal, keuken en groentehof hadden ze een dwingende behoefte aan zelfbevestiging. In het strooien

konden zij hun zin voor schoonheid, hun verlangen om een persoonlijke toets te geven aan hun leven uitdrukken. Het gesleur van alle dagen van kort na het hanengekraai tot aan het invallen van de duisternis, wanneer de dieren op stal gezet en gevoederd werden, en de kinderen in bed gestopt, konden ze op die manier voor eventjes van zich afzetten. Voor zulke mensen kan men niet anders dan respect en eerbied hebben. Ik durf beweren dat het niet louter een volksgebruik is, maar echte “volkskunst”.

Techniek, vormen en motieven

Wanneer in de vroegere tijden zaterdag het huis werd geschuurd met koffiegruis (dat men een ganse week bijeenspaarde), kwam de rode vloer mooi uit. Onder huis verstaat men de plaats waar de open haard, de *moos* en de keukentafel stonden. Na het wekelijkse schuren werden er gekapte biezen of stro gelegd, om te beletten dat de rode tegels te vroeg zouden bevuild worden door de klompen. Men gaf de voorkeur aan biezen, daar stro stofferig was, wegens kaf en vlimmen, en moeilijker te verwijderen. Biezen waren fris en zuiver. Dit strooisel bleef liggen tot de zondagnoen en werd dan buitengekeerd. Dan brak het grote ogenblik aan, het laatste werk voor de boerin of haar huwbare dochters: het leggen van de zandtekeningen!

Om goed afgelijnde tekeningen te bekomen werd de vloer eerst nat gemaakt met een vod. Soms werd zout water gebruikt, omdat zout niet snel opdroogt, en de tekeningen langer bleven liggen. Meestal gebruikte men droog zand en werden de figuren met de hand gelegd.

Detail zandtekening in een Kempische keuken (1943)

Als het zand niet droog genoeg was, werd het *geheist* op de stoofbuis. Er bestond ook nog een natte methode. Dan werd het zand nat gemaakt, soms zelfs met botermelk, in een potje met een teutje gedaan of in een oude koffiepote - en zo werden dan krullen en spiralen op de vloer gegoten. Het netten van de vloer of de natte manier was alleen bedoeld om stevigere tekeningen te bekomen. De versiering bleef voorbehouden aan de minst belopen plaatsen van de vloer. Enkele dagen bleven de zandtekeningen het huis sieren. Wee de huisgenoot die door onvoorzichtigheid de krullen vroegtijdig verminkte: er werd al gauw een oorveeg uitgedeeld, wanneer een jongere broer er treiterend een voet op zette. Na een paar dagen, als de frisheid en zuiverheid van de tekeningen was vergaan, volgde er een transformatie met behulp van de keerbezem. De huisbezem werd op het zand gezet, en heen en weer gewrikkeld terwijl men achterwaarts ging. Het zand lag nu uitgestreken als lusvormige, elkaar dekkende golven. Zo bleef het zand andermaal een paar dagen liggen. Tot het weer zijn schoonheid verloren had, en bij het uitkeren van het huis, met het andere stof en vuil buitengekeerd werd.

Zandtekeningen buitenshuis

Ook bruiloften gaven aanleiding tot het leggen van zandfiguren. Voor het huis van de bruid, aan de ingang van kerk en gemeentehuis werden kunstige patronen uitgestrooid. Hiervoor zorgde de vrouwelijke jeugd uit de buurt.

Ook met Allerheiligen werden sporadisch zandtekeningen op de graven gelegd.

Op de dagen dat de processie van het Heilige Sacrament haar rondgang deed, kwam de bevolking weer in actie. De meeste processies herinneren nu nog aan de oorsprong en luister die de middeleeuwse ambachts- en schuttersgilden hen hebben bijgebracht. De straten waar de processie langs gaat, werden met bloemen en groen, of met fijngeknipte papiersnippers bestrooid. Wie geen strooisel had, gebruikte wit zand. Aan dit processiestrooisel was taai bijgeloof verbonden. Als er een onweer in aantocht was, verbrandde men het samen met gewijde palm. Dat moest dan beschermen tegen blikseminslag. Als men het strooisel in het zaaigraan mengde, dan werd *het zwart* (*) geweed, de mussen lieten het graan met rust en een rijke oogst was

verzekerd. Nu nog worden op verschillende plaatsen de veldkapellekens in de meimaand of ter gelegenheid van de processie versierd met wit zand.

Zand - zegsels

Iemand zand in de ogens strooien: Bedriegen door listige kunstgrepen.

In 't zand bijten: Sneuvelen (de overwonnene viel met zijn neus in het zand). Ontleend aan het steekspel.

Hij heeft op zand gebouwd: Iets tot stand gebracht op losse grondslag.

Talrijk als het zand zijn: Ontelbaar zijn.

't Hangt aan elkaar als los zand: Er zit niet het nodige verband in.

Hij zet een zandwinkeltje op: Zeer oneerbiedig gezegde voor "hij is dood".

Zand erover: Laten wij er niet meer over spreken, die zaak is afgedaan. Voor men het vloeiend papier kende, strooide men fijn zand over het schrift om de inkt te doen drogen.

Pol Van Camp.

(*)het zwart: brandzwam, plantenziekte die aren doet verschrompelen (utilago carbo); zwarte roest (puccinia graminis)

Geraadpleegde werken:

Haard en Heem - J. Weyns

Ars Folklorica Belgica - J. Weyns

Moet er nog zand zijn? - Brochure Ebess

In Memoriam Florent Van den Bergh

Florent Van den Bergh, grootvader van ons bestuurslid Rosette Rymenants, ging op 1 januari 2001 van ons heen in de gezegende leeftijd van 106 jaar. Laten wij deze lieve man blijvend gedenken.

Een wandeling door de eeuwen op zoek naar mensen (8)

De Spaanse en de Lierse Furie

Onder de talrijke gelukzoekers in dienst van de Staten is er een kapitein of kolonel (hierover verschillen de bronnen) William Simple, die aan het hoofd staat van een vendel Schotten, dat sinds 25 maart 1582 deel uitmaakt van de bezetting van Lier. Deze sluit een verraderlijke overeenkomst met Parma om Lier uit te leveren aan de Spanjaarden. Door een list slaagt hij daarin en in de nacht van 1 op 2 augustus 1582 trekken de Schotten met de Spanjaarden via de Leuvense Poort de stad binnen.

Als de burgers het verraad ge-
 waar worden, is het al te laat. De straathoeken zijn reeds bezet en ruiters galopperen door de straten, zodat elke tegenstand nutteloos is. De burgers nemen de vlucht, hun vrouwen, kinderen en de stad aan de vijand overlatend. De Spaanse wraak is bijzonder wreed. Zonder onderscheid te maken tussen katholieken en hervormden werken de Spanjaarden hun woede uit op geestelijken en wereldlijken en sparen kind noch vrouw. Ze mishandelen, verkrachten en moorden. Men schat dat er twee- tot driehonderd vrouwen en kinderen mishandeld en afgemaakt worden. De «Spaanse Furie» woedt gedurende verschillende dagen door de stad: huizen worden geplunderd, kerken «gevioleert en omver gesmeten», het raadhuis ingenomen en wat er nog over is van de oude oorkonden wordt vernietigd. En nadat men de burgers van alles heeft beroofd, wordt er nog een brandschatting van 135 000 gulden geslagen. Het Spaanse bewind wordt in al zijn strengheid hersteld. De hervormden moeten de stad verlaten en hun goederen worden verbeurd verklaard. Men schat dat ongeveer vierhonderd families om geloofsredenen de stad moeten verlaten. De Staatsen wre-

ken zich op kapitein Simple door op hem puntdichten te maken :

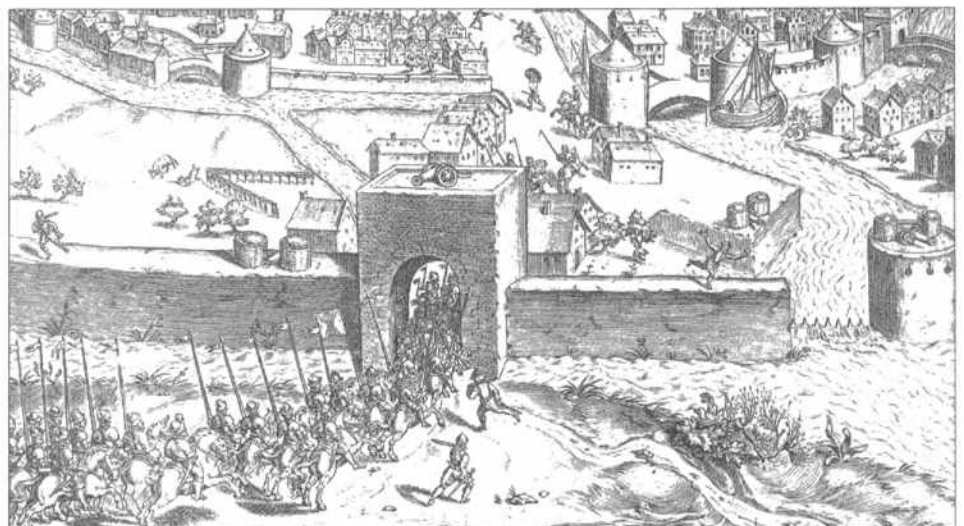
HY WAS GEEN SIMPEL SCOT,
 DAN EEN SCHALCKE BOEVE,
 DIE LIER VERRIET TOT DES
 CONINGS BEHOEVE,
 CAPITEIN SEMPEL D' EER-
 STE SCOTS VERRAEDER IN
 NEERLANT,
 OVERVALT LISTICH DEUR
 VERRAET DE STADT LIER IN
 BRABANT.

In godsdienstig opzicht brengt de herovering van Lier door de Spanjaarden de bevolking van onze dor-

pen (misschien) enige verlichting (we hebben er immers geen idee van welk percentage van de gewone mensen de hervorming waren toegedaan), maar voor de rest weegt het juk van de Spanjaarden minstens even zwaar als dat van de Staatsen. Hoe erg de toestand was, kan men gissen uit de kerkrekeningen van Kessel: de inkomsten uit de offergaven over de drie jaren tussen St. Jan 1579 en St. Jan 1582 bedragen nauwelijks 183 Rijns gulden. In goede tijden het bedrag voor 1 jaar. Pastoor Luyten verhaalt verder hoe hij in de jaren 1580, 1581 & 1582 weinig of geen huur ontvangt van zijn eigendommen, omdat de soldaten alles kort en klein slaan. Verder schrijft hij:

«Annus 1583 maer want den tyt daghelyx ergher en argher worde soo dat hem niemant buyten en dorste langher houden, maer moeste haer vluchte nemen op de stercte en hoeve, soo en hebbe ik niet cunnen oft moghen repareren, jae dat meer is, want soldaten en sommighe van aerme innegesetenen bestonden te verbeuren en wech te haelen alle het hout van de vervalde winckelhuyse»

(U kunt zich voorstellen hoe wanhopig de situatie van die «arme ingezetenen» zal geweest zijn als men al van de pastoor steelt.) Pastoor Luyten getuigt hoe hij zijn pachters alle zetgoed moest voorschieten, wilde hij iets ontvangen.

In augustus 1582 trekken de Schotten met de Spanjaarden via de Leuvense Poort Lier binnen.

«Het jaer (15)83, soo blyckt dan dat ick voor dit jaer, mitsdien dat de Prince van Parma tot Lyere lach en een gheheel bende ruyters op het hoff van Kessele laghe, die daer groote schde dede inde vruchten en al bederfden datter gesayt en gewassen was, soo hebbe ick dit jaer meer uytgegeven dan ontfanghe...»

De twee volgende jaren was het iets beter, maar pas in 1586 –na de overgave van Antwerpen– keerde een betrekkelijke rust weer en met die rust een diepgeschokte en sterk verminderde bevolking : hoe groot precies het aantal slachtoffers van deze periode is, is onbekend, maar het moeten er velen geweest zijn. Tony Bergmann schat in zijn « Geschiedenis der stad Lier » dat ongeveer een derde van de Lierse bevolking gesneuveld of verdreven is. Dat percentage zal in de omliggende dorpen – die nog kwetsbaarder waren – zeker niet kleiner geweest zijn.

Lierse Furie

In 1595 wordt Lier nog één dag veroverd door de Staatsen, maar binnen vierentwintig uren door troepen uit Antwerpen en Mechelen heroverd. Het gevolg was dat opnieuw grote delen van de stad platgebrand werden. Die verwoesting noemt men de « Lierse Furie ». De mensen keren terug naar verwoeste dorpen. Hove, Boechout, Vremde, Duffel, Heist-op-den-Berg waren geheel of gedeeltelijk platgebrand. De inwoners waren of

gesneuveld of in de steden gevlucht. Van Zandhoven waren nog veertig huisgezinnen over, van Herenthout nog zestien, die zich in de kerk verschole. Wolven en wilde honden vermenigvuldigden zich in de woestenij die overbleef zodat zij tot de woongebieden naderden en mensen en vee aanrandden en verscheurden. Levensmiddelen waren nooit zo schaars, en nog nooit was de ellende zo groot. Ook in Bevel is de situatie schrijnend : van 1580 tot 1589 bestaat de parochie feitelijk niet meer en worden er geen kerkrekeningen opgesteld. Een idee van het leven van de Bevelaars krijgen wij uit een smeekschrift dat pastoor Van Tongerlo, in 1595, aan het staatsbestuur overmaakt. Daarin beschrijft hij het lijden van zijn parochianen:

«Zy en derven nochtans niet vryelyck bestaen daer de groote insolentien, excursien en geweldte der soldaeten, die om dyergelycke in andere zaecken daerme (=de arme) huyslieden (dumgende soo abreest by de soldaten van Herenthals en Mechelen) geweldelyck vangen en doen excessive tormenten tot onmogelyck rantsoen zooals verscheydelyck (=meermaals) gebeurt is. Biddende ende met alderoetmoedig de voorseyde supplianten verzuecken hyr in versien te worden en by provisie verleent om vryelyck sonder mishandelt oft misdoen te worden, naer hunne huysen te mogen weerkeeren en hunne verstroyde

vruchten genieten en daer op mynsheeren hoft oft casteel tot Gestele, daer zy opt hoft zekeren tyt hebben gelegen, dye sy supplianten of andere opt casteel wesende nyet en hebben connen oft derven afweeren, oock aen de selve eenige van hunne peerden oft beesten oft andere waeren hebben vercocht oft vermangelt (=geruild) , want in gevalle sy tselve nyet en hadden willen doen, souden eventwel van deselve hunne beesten en waeren sonder gelt of recompensie hebben moeten scheyen als verscheydelyck dan oock geschiet is. Ende tot dit eynde de voors. per provisie doen remonstreeren en uyt noot onderteeken tot securiteyt der voors. aerme supplianten by den gouverneur, colonellen ende capiteynen binnen Mechelen en Herenthals en alomme van noode al ter discretien mynsheeren daer sy supplianten hunnen uitersten troost en toevlucht als heeren protecteuren op stellen...»

Pastoor Van Tongerlo vraagt dus om een «sauve-garde» of vrijgeleide voor zijn parochianen, die op het kasteel van Gestel toevlucht hadden gezocht. De zestiende eeuw, die zo welvarend begonnen was, eindigde in een oorlog die nog meer dan vijftig jaren zou voortduren en het herstel zou bijna twee eeuwen duren...

Rosette Rymenants.

(Wordt vervolgd)

BRONNEN : zie vorig nummer.

Werken mee aan dit nummer :

Redactie : Jos Bastiaens, Hypoliet Budts, Walter Caethoven, Rik Claes, Flor Dieltjens, Frans Lens, Jef Peeters, Rosette Rymenants, Jos Thys, Pol Van Camp

Fotografie: Walter Caethoven, Fr. Raets, Jeannine Thys en René Verhaegen⁺

Tekeningen : Dirk Lieckens, Marc Verreydt en DF-ledenblad

Grafische vormgeving en zetwerk : Walter Caethoven

Druk : Miel Van de Sande

Eindredactie: Rik Claes

Beelden uit ons Fotoboek:

Juffrouwen en Meesters

Bladerend in het fotoalbum van onze Heemkring ontdekte ik deze mooie foto's. De meeste Nijlenaars zullen de mensen daarop afgebeeld nog herkennen en ongetwijfeld zullen de foto's herinneringen aan de schooltijd oproepen.

Het is niet de bedoeling in deze kleine bijdrage het levensverhaal van elk van deze juffrouwen en meesters te vertellen. Wel konden wij niet aan de bedenking voorbijgaan dat, net als wij, honderden Nijlenaars als jonge knapen onder hun hoede hebben leren lezen, schrijven en rekenen en van hen de eerste begrippen van rechten en plichtenleer hebben meegekregen. Hun opvoeding heeft ongetwijfeld een invloed gehad op het verdere leven van hun talrijke leerlingen.

Laat deze foto's in De Poemp een blijvende hulde zijn aan die leerkrachten uit "de tijd van toen".

H. Budts.

Foto I :

Deze foto werd genomen op de speelplaats van de school Kerkeblokken (de nief school). We herkennen, van links naar rechts:

Meester Driesen, Meester Verelst⁺, Mevrouw Quadens⁺, Meester Lieckens⁺, Juffrouw Clara Van Tendeloo (later Mevrouw Docx), Meester Lenaerts⁺... en een jonge, beginnende leerkracht (Wie kent hem? Is hij nog in leven?). Op de achtergrond bemerken we, weer van links naar rechts, het "houtkot", het "koolkot" en de muur met de raampjes, restant van de in de oorlog weggewaaide galerij.

Foto II :

Foto genomen tussen 1948 en 1950 in de "nief school" (de Kerkeblokken). We zien:

staande : Meester Van Camp⁺, Meester Vervloet⁺, Meester Verelst⁺, Meester Van Rompaey⁺, Meester E. Lieckens⁺;

zittend : Mevrouw Quadens⁺, Meester Heylen⁺ en Juffrouw Rachel Van Tendeloo (later Mevrouw Cools).